

Roslags-Kulla kyrka, Österåker, är uppförd i början av 1700-talet som en gårdskyrka till Östanå gods.
Foto: Mattias Ek, Stockholms läns museum.

Faktablad 2007:04

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Länets kyrkor speglar olika historiska epoker under en nästan tusenårig obruten användning. En stor del av kyrkomiljöerna har ett så högt kulturhistoriskt värde att det ligger i vårt gemensamma intresse att de bevaras för framtiden. Därför är alla ändringar som påverkar de kulturhistoriska värdena i skyddade kyrkomiljöer tillståndspliktiga.

Kyrkliga kulturminnen

Vägledning och tillståndsprövning

Alla Svenska kyrkans kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser som är uppförda eller anlagda före 1940 har enligt kulturminneslagen ett automatiskt skydd. Det finns också ett antal yngre kyrkor som är skyddade enligt särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

I Stockholms län finns närmare tvåhundra kyrkor som skyddas enligt kulturminneslagen. De äldsta uppfördes under tidig medeltid och de senaste under andra halvan av 1900-talet. Kyrkomiljöerna uppvisar skiftande estetiska och liturgiska ideal men speglar även samhällsutvecklingen i stort. Användningen som kyrka

eller begravningsplats är även en viktig del av miljöernas kulturhistoriska värde.

Ändringar kräver tillstånd

Alla ändringar som påverkar kulturhistoriska värden i en kyrkobyggnad, på en kyrkotomt eller begravningsplats är tillståndspliktiga enligt kulturminneslagen. Det gäller även värdefulla kyrkliga inventarier. Församlingen har ett ansvar att hos Länsstyrelsen ansöka om tillstånd. Vid tillståndsprövningen gör Länsstyrelsens en avvägning mellan församlingens behov av ändring och hur miljöns kulturhistoriska värden påverkas av ändringen.

Det här behöver du tillstånd för

Kyrkobyggnad/kapell

- » Ombyggnad, tillbyggnad eller rivning.
- » Ändring av exteriören med dess material, färgsättning m.m.
- » Ingrepp i eller ändring av byggnadens stomme, murverk etc.
- » Ändring av interiörens ytskikt och kulörer.
- » Ändring av byggnadens fasta inredning och konstnärliga utsmyckning.

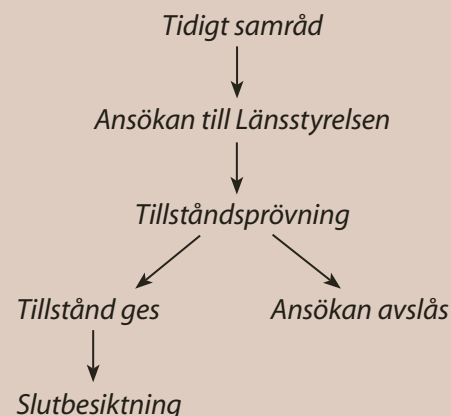
Kyrkliga inventarier

- » Avyttra.
- » Ta bort ur inventarieförteckningen.
- » Reparera eller ändra.
- » Flytta från dess traditionella plats, exempelvis att i kyrkorummet flytta bänkar, dopfunt m.m.

Kyrkotomt och begravningsplats:

- » Utvidga tomtområdet eller begravningsplatsen.
- » Väsentligen ändra eller nyuppföra byggnader, murar, portaler, trappor, gångar, gravkvarter eller andra fasta anordningar.
- » Ändra eller flytta särskilt kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar.
- » Ändra träd och vegetation som ingår i en arkitektonisk komposition eller har betydelse för platsens kulturhistoriska karaktär.

Tillståndprocessen

Ändring eller underhåll

Gränsen mellan vad som utgör en ändring och vad som är löpande underhåll är ibland svår att dra. Denna gränsdragning är central eftersom löpande underhåll inte är tillståndspliktigt enligt kulturminneslagen. Med löpande underhåll menar Länsstyrelsen enklare vårdande åtgärder som återkommer periodiskt. Dessa ska utföras med material och metoder som är lämpliga med hänsyn till kyrkans eller begravningsplatsens kulturhistoriska värden. Det är Länsstyrelsen som bedömer vilka åtgärder som är tillståndspliktiga.

Tidigt samråd

När en åtgärd planeras bör församlingen tidigt ta kontakt med Länsstyrelsen, Stockholms läns museum, Stockholms stadsmuseum eller en fristående antikvarie. Ett tidigt samråd är viktigt för att tillsammans resonera kring lösningar som tillfredställer församlingens behov men samtidigt påverkar miljöns kulturhistoriska värden i så liten utsträckning som möjligt. Vid ett tidigt samråd är det vanligt att exempelvis ett av museerna träffar församlingens företrädare på plats.

Om den aktuella ändringen innebär mer omfattande åtgärder, exem-

pelvis en omgestaltning, behövs en professionell konsult med erfarenhet av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse för vidare projektering och projektledning.

Ansökan till Länsstyrelsen

När församlingen valt en lösning skickas ansökan om tillstånd till Länsstyrelsen. Varje ansökan bör endast omfatta ändringar i en kyrkobyggnad eller på en kyrkotomt eller begravningsplats. En fullständig ansökan om tillstånd för ändring ska innehålla:

- Protokoll med beslut från kyrkorådet om att söka tillstånd hos Länsstyrelsen till att utföra ändringen.
- Beskrivning av vilka åtgärder som ska genomföras.
- Motiv till angivna åtgärder
- Arbets- och materialbeskrivning
- Redogörelse för nuläge, bifogade ritningar, foton, planer och beskrivningar etc.

Hur omfattande underlag som krävs beror på vilka och hur omfattande åtgärder som planeras.

Till vänster. Detalj, medeltida altarskåp i Huddinge kyrka, Huddinge.
Foto: Mattias Ek, Stockholms läns museum.

Till höger. Detalj, Norrsunda medeltida kyrka, Sigtuna.
Foto: Mattias Ek, Stockholms läns museum.

Uppenbarelsekyrkan i Hägersten, Stockholm. Kyrkan är ritad av arkitekt Johannes Olivengren och invigdes 1961.
Foto: Ingrid Johansson, Stockholms stadsmuseum.

Tillståndsprövningen

Vid normal handläggningstid skriver Länsstyrelsen beslut inom tre månader från att ansökan kommit in. Ansökan skickas på remiss till Stockholms läns museum eller Stockholms stadsmuseum beroende på var den aktuella kyrkomiljön ligger. Stockholms läns museums uppdrag gäller länet utanför Stockholm kommun medan Stockholms stadsmuseum arbetar i Stockholms stad.

Länsstyrelsens beslut vinner laga kraft tre veckor efter beslutsdatum och är normalt giltiga i tre år. Tillståndet upphör att gälla om arbetet inte påbörjats under denna tid.

Länsstyrelsens beslut kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, det vill säga hos Länsrätten i Stockholms län.

Tillståndet medföljs av villkor

I ett tillstånd anges alltid villkor. Här följer några exempel.

Arbetet ska utföras under **antikvarisk kontroll**. Församlingen bekostar och utser själv den antikvariska kontrollanten, men kontrollanten ska vara godkänd av Länsstyrelsen. Kontrollantens uppdrag är att kontrollera att arbetet utförs i enlighet med Länsstyrelsens beslut samt att vara ett

stöd i byggprocessen. Församlingen är skyldig att kontakta kontrollanten minst tre veckor innan arbetets igångsättning. Kontrollanten deltar bland annat vid byggmöten. Då ges tillfälle till samråd angående mindre avvikelser från beslutet. Om nya omständigheter framkommer under arbetets gång ska Länsstyrelsen kontaktas och beslutet om tillstånd kan komma att omprövas.

En **dokumentation** av åtgärdsarbetet och av ny kunskap som framkommer under arbetet ska göras. Kunskapsuppbyggnad är viktigt för löpande underhåll och planering av framtida ändringar. Den antikvariska

kontrollanten sammanställer en slutrapport över arbetet och dokumenterar även byggnadsdelar och detaljer som ändras eller tas bort. Om ny kunskap framkommer under arbetet kan det innebära att en särskild dokumentation behöver göras.

I tillståndet kan Länsstyrelsen också styra **specifika detaljer** kring hur arbetet ska utföras.

Slutbesiktning

När arbetet är genomfört utförs en antikvarisk slutbesiktning, vanligtvis av Länsstyrelsen. Det är församlingen som kallar Länsstyrelsen till slutbesiktning.

Vallentuna kyrka, Vallentuna, är uppförd på 1100-talet.

Foto: Elisabeth Boogh, Stockholms läns museum

Varsamt förhållningssätt

Vid ändringar i skyddade kyrkomiljöer bör åtgärder alltid utföras med material och metoder som är lämpliga med hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värden. Med lämpliga avses beprövade material och metoder som fungerar väl tillsammans med aktuell byggnadsdel.

Varsamhet innebär även att ändringar i så hög grad som möjligt ska anpassas till den unika miljöns förutsättningar. I kulturhistoriskt värdefulla miljöer finns det inga standardlösningar.

Reversibla åtgärder

Vid ändring av skyddade miljöer rekommenderas också ibland så kallade reversibla åtgärder. Med det menas att man gör det möjligt att i framtiden återställa den ändring som genomförs idag. Det främsta syftet med reversibla åtgärder är att minimera ändringens omfattning och påverkan på kulturhistoriska värden. Naturligtvis kan en åtgärd även resul-

tera i att kulturhistoriska värden lyfts fram eller förstärks.

Vård- och underhållsplanering

Att ha ett långsiktigt perspektiv i förvaltningen av en kyrka eller en begravningsplats är centralt för bevarandet av kulturhistoriska värden. Därför är en vård- och underhållsplan som bygger på en kulturhistorisk värdering av miljön ett viktigt redskap. Vård- och underhållsplanen är nödvändig i planeringen av underhållsarbete och vårdåtgärder men kan även vara en bra grund för att resonera kring praktiska lösningar vid ändringar i miljön.

Vård av inventarier

I vård- och underhållsplanen för en kyrka eller ett kapell är det också viktigt att kulturhistoriskt värdefulla inventarier tas upp. För dessa bör vårdbehovet bedömas av konservator. Vårdåtgärder bör även utföras av konservator med särskild materialkunskap.

Kyrkominnen enligt kulturminneslagen

Kulturminneslagen (1988:950) är den centrala lagen för kulturmiljövården.

I fjärde kapitlets inledning anges att:

Kyrkobyggnader och kyrkotomter ska vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas.

De objekt som kyrkomiljön omfattas av, samt de objekt som lagen pekar ut är:

- » Kyrkor och kapell.
- » Kyrkotomter med byggnader, murar, portaler, planteringar m.m.
- » Begravningsplatser med begravningskapell, gravkor och andra byggnader som inte är kyrkobyggnader (t.ex. ekonomibyggnader).
- » Inventarier. Kulturhistoriskt värdefulla inventarier ska finnas med i en inventarieförteckning som ses över var sjätte år.

Annat att tänka på

Väsentliga ändringar av kyrkobyggnader kan även vara bygglovpliktiga enligt plan- och bygglagen. Ansökan om bygglov behandlas av kommunens byggnadsnämnd.

Kontakt

Kulturmiljöenheten
Tel: 08-785 42 50
E-post: inmk@ab.lst.se

Adress

Länsstyrelsen i Stockholms län
Kulturmiljöenheten
Hantverkargatan 29
Box 22 067
104 22 Stockholm, Sverige
Tel: 08-785 40 00 (vxl)

Detta faktablad finns också
som pdf på vår hemsida
www.ab.lst.se

Formgivning: Christina Fagergren

Arkeologi i kyrkor och på kyrkogårdar

Utöver det kyrkliga kulturarvet är arkeologiska lämningar skyddade av kulturminneslagen. Vid medeltida kyrkor kan det finnas spår av äldre byggnader eller begravningsplatser. Därför kan Länsstyrelsens tillstånd krävas för anläggning av installationer under kyrkgolvet eller vid markingrepp på eller vid en kyrkogård. Om en undersökning behöver göras bekostas den av församlingen.

*Markims kyrka, Vallentuna, är byggd på 1200-talet. Den ligger på en kulle i slättlandskapet som sannolikt använts som kultplats långt innan kyrkan uppfördes.
Foto: Anna Ulfstrand, Stockholms läns museum.*

